

Over de sporttijd van
Albert Derkinderen in London
en zijn rol in de
Indische koeliekwestie.

DE EERSTE NEDERLANDSE INTERNATIONALE WIELRENNER

Wim Zonneveld

Albert E. Derkinderen, London, ca. 1878.
Bron: Modern Records Centre, University
of Warwick Library, Coventry, UK.

Pim Mulier verblijft van 1899 tot 1905 in Nederlands-Indië, als redacteur van de *Deli Courant* op Oost-Sumatra. In 1902-1903 speelt hier de 'koeliekwestie' over de abominabele werkomstandigheden van de Javaanse en Chinese contractarbeiders. Muliers ambivalente opstelling kost hem zijn redacteurschap. Een bijzondere rol is weggelegd voor tabaksondernemer Albert E.

Derkinderen, mogelijk een goede bekende van Pim in het kleine Medanse wereldje. Vijfentwintig jaar eerder was Albert de eerste Nederlandse wielrenner met succes in Engeland, vór voor Kiderlen en Scheltema Beduin: eerst amateur, dan prof, en in 1882 deelnemer aan de *six days* van Edinburgh.

Het sultanaat Deli aan de noordoostkust van Sumatra, hoofdstad Medan, is rond 1900 een koloniale buitenpost. De economie, oorspronkelijk niet meer dan de ongestructureerde productie van en regionale handel in peper, kopra, noten en hars, is in een kleine veertig jaar ingrijpend veranderd met de komst van de tabakscultuur, opgezet door pionieren de Nederlanders. Medan heeft zo'n 12.000 inwoners, maar de streek eromheen tienduizenden Javaanse en Chinese contractarbeiders op de tabaks-ondernemingen, de koelies, op weg naar honderduizenden. Onder de Europeanen die zich er vanwege de booming business vestigen, zijn Poolse adel, Duitse militairen, Zwitsers, Fransen, Russen... een bont gezelschap. Aan de overkant van de Straat van Malakka liggen de Britse kolonies, waardoor Medan een Engelse culturele uitstraling heeft, die Mulier wel zal zijn bevallen.

Pim arriveert in 1899 in Dollarland.¹ Er worden vermogens verdiend in de tabaks- en rubberteelt, planters steken hun sigaren aan met bankbiljetten. In schril contrast daarmee staat de schamele beloning van de koelies. Als nauwelijks meer dan slaven hebben ze geluk als ze ontkomen aan ziekten, ontberingen en ongelukken. Deli is ook het Wilde Oosten; er is lange tijd geen politie en problemen worden 'onderling' opgelost, of op zijn best met een combinatie van Europees en inlands recht in een vage hoeveelheid richtlijnen. Verhalen over de mensonwaardige werkomstandigheden van de koelies beginnen langzaam door te dringen tot Nederland.

Wielrennen in Londen

Albert Eliza Derkinderen wordt in Den Haag geboren op 22 juli 1858. Zijn ouders zijn Frederik Leonard Derkinderen, een Haags 'commissionair' (handelsintermediair) en Gerardina Maria Mess uit Warmond bij Leiden, waar ze in 1851 zijn getrouwd. Albert heeft twee zussen en een broer. Het gezin vestigt zich rond 1870 in Londen in Islington, in het noorden net buiten de City.² In die wijk ligt sinds 1862 aan Liverpool Road de Agricultural Hall, een imposant gebouw van 6.000 m² glas en staal in de stijl van

Crystal Palace. Bedoeld voor landbouw- en veeteeltexposities, accommodeert het na verloop van tijd ook taptoe-evenementen, hondenshows, van alles. Vanaf 1869 ook wielerevenementen, die uit allerlei onderdelen kunnen bestaan: figuurrijden al of niet in groepen, langzaam rijden, en 'Grand Bicycle Races', waarvoor dan een planken vloer wordt neergelegd. 1500 toeschouwers kan zo'n show trekken. Het sporttijdschrift *The Field* schrijft in juni van dat jaar: 'now a "bicycle race" is the object of interest, indeed we are not sure that it is any longer the "Agricultural Hall" as the enterprising manager has named it anew the "Velocipede Cirque"'. Het ligt voor de hand dat zulke evenementen in de buurt de familie niet ontgaan en een behoorlijke aantrekkingskracht uitoefenen op de jonge Albert.

Een bicycle-manie in Engeland

Zowel het gewone gebruik van de *bicycle*, in transport en recreatie, als het wedstrijdrijden slaan bijzonder snel aan in Engeland. Al vanaf 1869 ontstaat er een ware *bicycle*-manie, eerst via de import van Michaux-machines uit Frankrijk, maar in Londen en de grote steden in de Midlands – Birmingham, Coventry, Nottingham, Wolverhampton – groeit al gauw inheemse wielindustrie en neemt de sportieve activiteit in rap tempo toe. De eerste *champions* profileren zich in wedstrijden op banen, binnen en buiten, en in stad-naar-stad races. John Keen, Lacy Hillier, Harry Etherington en David Stanton zijn professionele rijders naar wie grote menigtes graag komen kijken.³

In 1877 figureert Albert Derkinderen voor het eerst in wedstrijdverslagen in de *London Bicycle Journal*. Hij fietst voor de in dat jaar opgerichte Tower Hamlets Bicycle Club, die als basis het Bow and Bromley heeft, een muziekinstituut in wat nu het East End heet.⁴ In 1878 breekt hij door en rijdt hij vooraan mee in races met de beste Engelse amateurrijders. In september behaalt hij mooie ereplaatsen.⁵

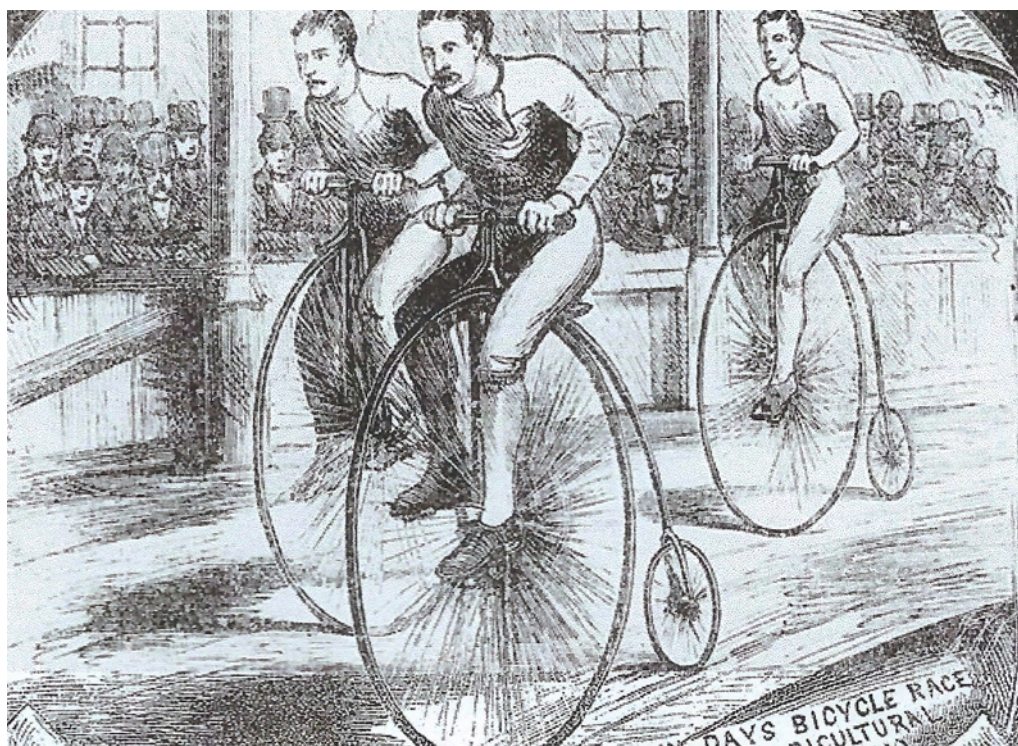
3 Ritchie, Andrew. *Quest for Speed. A History of Early Bicycle Racing, 1868-1903*. El Cerrito, California, in eigen beheer, 2011.

4 Moss, G.P. 'The Rise and Fall of the Bow and Bromley Institute.' *The East London Record* 10 (1987): 8-11.

5 Bronnen van de wedstrijdresultaten van Albert Derkinderen: *The London Bicycle Gazette*, *The Wheel*, *The Wheel World*, *The New York Clipper* en *Grace's Guide*. Ook: Lacy Hillier, G., en Viscount Bury. *Cycling*, 2nd ed. Badminton Series. London: Longman, Green & Co., 1889.

1 Voor meer informatie over Pim Mulier op Sumatra, zie hoofdstuk 6, 'Oppasser in het Imperium', van Daniël Rewijks *Captain van Jong Holland. Een Biografie van Pim Mulier, 1865-1954*. Gorredijk: Bornmeer, 2015.

2 Genealogische gegevens Derkinderen: op www.stamboonderzoek.com/derkinderen/, november 2014.

Een zesdagen-race in the Agricultural Hall, London. Bron: www.sixdays.org.uk, oorspronkelijk *Penny Illustrated Paper* (London, 20 maart 1880).

Op 23 september organiseert promotor John Keen een 4 mijlsrace op de atletiekbaan van Lillie Bridge in Fulham in West-Londen. Het verslag in de *Bicycle Journal* is uitermate levendig. Fred T. East van de Surrey Bicycle Club neemt halverwege de leiding, maar: 'the others would not let him get away, Derkinderen hanging on at his back wheel, followed closely by Cambridge, Tarling, Kemp, Wyndham, and Cortis. In the next lap Wyndham put on a spurt and ran into third place, which he held until the first lap of the last mile, when, in addition to East and Derkinderen, Cambridge took a place before him. [P]utting on one of his fine spurts, he rushed up level with East at the bottom corner of the railway stretch, and, without slackening, passed on the outside and came into the straight for home two yards ahead, and despite East's most strenuous efforts he ran home a winner by four yards, Derkinderen coming in third, two yards only behind East.'

Op 28 september organiseert de Surrey B.C. een race op de Kennington Oval, nu nog steeds een cricketstadion in Zuid-Londen. De finish van de 10 mijl is ongehoord spannend: Derkinderen 'got within one foot of East's front wheel as the latter crossed the tape'. En dit alles natuurlijk op de hoge bi met het grote voorwiel, de racemachine van die

tijd. Albert, 20 jaar oud, is *one of the boys*, een uitstekende Engelse amateurrijder met een moeilijke naam, die het publiek verbastert tot *Derdykin of Derk*. Op 26 april 1879, op dezelfde plaats in dezelfde wedstrijd, zien 6.000 toeschouwers hem hetzelfde resultaat behalen, nu achter Herbert L. Cortis van de Clapham Common Wanderers. 'In the last lap the finest struggle ever witnessed took place; both exerted every muscle, and ran side by side. More than once Derkinderen drew up level, but could never get his wheel in front, and Cortis, favoured by the inside berth, won by two yards.' Deze prestatie is des te opmerkelijker omdat Cortis rond deze tijd veruit de sterkste Engelse amateurrijder is.⁶

Albert vestigt zijn naam

In september van 1879 boekt Albert groot succes. De *tricycle* doet zijn intrede en een kiene promotor organiseert een race over liefst 50 mijl heen en weer tussen Kew Bridge in centraal Londen en Blackwater ten zuiden van de stad. Albert wint fraai in 4 uur 55 min., voor S. Corbett. Dit resultaat is ook van

⁶ H.L. Cortis overlijdt in 1885 in Australië onder onduidelijke omstandigheden. Uitgebreid 'In Memoriam' in *The Wheel* van 1886, waaruit *De Kampioen* 3:5 van mei 1886 een korte paragraaf citeert; daarin de misinformatie dat Albert Derkinderen 'lies buried in Java, a victim to the earthquake which happened there a few years ago'.

De *rear-steering tricycle* is een kortstondig experiment. *Rear-steering* deelt een groot probleem met de hoge bicycle: de gevreesde *header*, de val in volle vaart voorover.

Wielrenner R. James uit Queensland, Australia, op een *rear steering tricycle*, circa 1884.
Bron: Mazarine op Flickr, met dank aan State Library of Queensland.

technologisch belang. Hij rijdt op een experimentele *rear steerer* met twee grote voorwielen en een klein achterwiel, *Flying Dutchman* gedoopt en speciaal voor hem gebouwd door de firma Hillman, Herbert & Cooper uit Londen en Coventry. Die waren niet bang van een probeerseltje en ontwikkelden later ook de Kangaroo en Premier als vroege varianten van de *safety bike*. De driewieler bewijst meteen zijn waarde, maar *rear steering* deelt een groot probleem met de hoge bi: de gevreesde *header*, de val in volle vaart voorover. *Front steering* vermijdt dat, en daarna komt vanaf 1885 de veiligheidswieler.

Albert heeft zijn naam gevestigd, en deze prestatie komt terug in menig Engels overzicht. Hogenkamp noemt ook deze race in *Een Halve Eeuw Wielersport*: '1879. [I]n den zomer behaalde een Hollander, de heer A.E. Derkinderen, een schitterende overwinning door aan de overzijde van het Kanaal een wegwedstrijd over 50 mijl, die voor het amateur-kampioenschap van Engeland gold, te winnen.'⁷

Prof en de 'six days'

Eind 1879 wordt de Towers Hamlet B.C. ontbonden en Albert wordt prof. Hij staat begin 1880 aangekondigd voor een debuut in de *six days* in de Agricultural Hall bij hemzelf om de hoek.⁸ Maar hij start waarschijnlijk niet; hij komt in elk geval niet voor in beschikbare krantenverslagen. Deze vroege 'zesdagen' zijn individuele langeafstandswedstrijden op de baan op zes aaneengesloten dagen, eerder dan echte 'zesdaagsen' met teams van twee of drie renners, zoals later gebruikelijk wordt. De eerste 'zesdagen' wordt in de Agricultural Hall gehouden in november 1878 en gewonnen door William Cann uit Sheffield: 1060 mijl op een hoge bi, 16 uur per dag. De 'zesdagen' van 1880 schrijft de Fransman Charles Terront op zijn naam, die niet opziet tegen een stukje fietsen: hij wint in 1891 Parijs-Brest-Parijs, 1200 km in vijf dagen.

In 1880 wordt Albert tweede in een 20 mijlsrace in Birmingham, waar de winnaar de sterke John S. Prince is. Op 16 april 1881 start hij in het Open Kampioenschap van Engeland op de 100 mijl op de Leicestershire Cricket Grounds in Leicester. Hij heeft pech. 'Higham got away with a rush, but Waller was after him, and for a lap Derkinderen kept close up, but rising the hill in the 25th lap, he lost control of his bicycle, and, after swerving all over the track,

came down a cropper amidst great excitement.' Maar 'restoratives were administered to the Dutchman' en hij wordt nog derde, achter Frank G. Waller en H. Higham.

In Engeland begint de bicycle-manie al in 1869.

In 1882 wordt Albert vijfde in het 100 mijlkampioenschap in Leicester, met als winnaar J.F. Lees. En dan toch: een *six days*, in de Waverley Market evenementenhal in Edinburgh, 16 tot 21 oktober 1882. Winnaar wordt Waller met 404 mijl, het wedstrijd-deel is nu al ingekort tot 26 verplichte uren op de baan, plus 's avonds losse races om het publiek te vermaken. Tweede wordt H.O. Duncan en zesde 'Derkinderen' met 264 mijl.

1883 is Alberts laatste gedocumenteerde wedstrijdjaar: hij geeft op bij het kampioenschap in Leicester. Albert zal vaker gereden hebben, maar niet altijd zijn geëindigd in een noemenswaardige positie, en de achterhaalbare gegevens kunnen (zullen) incompleet zijn.

Pim Kiderlen behaalt zijn successen in Engeland in 1886-1887 en P.W. Scheltema Beduin in 1889-1892. Door in Ostende te rijden tegen Franse beroepsrijders wordt Karel Smits in 1892 'prof' verklaard. John Stol rijdt zijn eerste zesdaagse moderne vorm in New York in 1904 met de Belg Vanderstuyft, en in 1907 wint hij daar zelfs met de Zwitser Walter Rütt. Dat is bekend, maar Albert was toch ruim eerder.

De koeliekwestie

In 1886 zoekt Albert, 28 jaar oud, zijn toekomst in Indië; hij arriveert in november met zijn broer Gerard Leonard in Batavia.⁹ Indië en de familie Derkinderen zijn dan al geen vreemden van elkaar. Albert ontmoet er nog juist zijn oom Timon Henricus Derkinderen, die er van 1849 tot 1887 talloze juridische functies bekleedde. Beginnend als 'commies' klom hij op tot directeur van het departement van justitie, procureur-generaal en president van het hooggerechtshof, en werd hij lid van de Raad van Indië. Er kon juridisch weinig gebeuren of hij had er op zijn minst over geadviseerd. Zijn belangrijkste

⁷ Hogenkamp, George. *Een Halve Eeuw Wielersport*. Amsterdam, 1917.

⁸ Informatie over de vroegste Engelse zesdaagsewedstrijden: www.sixdays.org.uk.

⁹ *Bataviaasch Nieuwsblad* (15 november 1886).

wapenfeit was de 'reorganisatie van het rechtswezen voor inlanders in de buitengewesten', een klus dermate groot en complex dat het resultaat per gebied op z'n best voorlopige wetgeving was.¹⁰ Albert wordt op Oost-Sumatra administrateur van tabaksonderneming Hesa in Asahan, daarna van Arnhemia bij Medan, onderdeel van de Rotterdam Deli Mij.¹¹

Het socialistische Tweede Kamerlid Henri van Kol komt in 1902 naar Sumatra om de werkomstandigheden van de koelies te onderzoeken. Het bevalt de planters maar niks; ze helpen die arme mensen toch aan werk en onderdak, en die contracten, inclusief de daarin opgenomen strafmaatregelen bij werkverzuim (de 'poenale sancties'), ondertekenen ze toch heus zelf.¹² De ambivalente rechtspraak die oom Derkinderen als erfenis heeft achtergelaten, komt hen goed uit.

Derkinderens 'ontklede' ontvangst van de onderzoekscommissie zorgt voor ophef.

Dan blijken er dissidenten: de plaatselijke advocaten De Coningh en Van den Brand omschrijven voor Van Kol de werkomstandigheden als 'slavernij', net als Johannes van den Brand in een brochure getiteld *De Millioenen van Deli*. Albert wordt belasterd, zijn praktijk geboycot; hij verblijft een jaar in Nederland en als de zaken wat zijn gekalmeerd, richt hij zich op Java en Sumatra toch nog op vakbondswerk.¹³

Pim Mulier probeert in zijn krant een verzoenende toon: doe maar onderzoek, dan blijkt vanzelf dat er

weinig aan de hand is. Maar de planters willen helemaal geen onderzoek en hun oppositie tegen Pims 'slappe houding' kost hem uiteindelijk z'n baan. Na een rondreis over Java vestigt hij zich in 1905 in Den Haag, pleit in het *Algemeen Handelsblad* nog enige tijd voor stevig Nederlands gezag in Indië en wijdt zich dan aan de organisatie van sport in het leger.

Maar Van den Brands rapportage ligt er nog. Met de brochure in de aktetas bezoekt de inlandse Officier van Justitie J.L.T. Rhemrev in de zomer van 1903 de tabaksondernemingen. Op Arnhemia wacht hem een verrassing. Administrateur A.E. Derkinderen, schrijft het *Bataviaasch Nieuwsblad* zonder heel specifiek te worden, ontvangt hem 'ontkleed', in wat lijkt op een wel heel bijzondere poging om 'onschuld' uit te drukken.¹⁴ En 'de heer D.K. had het idee fixe dat de koelies hem te lijf wilden en heeft dan ook, behoudens eenige zeer onhebbelijke andere gezegden, niet veel meer beweerd dan dat men hem maar moest arresteren, dan was hij in veiligheid.' Hij was 'overspannen' en het is bekend dat hij 'als hij opgewonden is, zich moeielijk kan uiten'. Hij heeft 'bij velen een begrijpelijke sympathie verwekt', maar moet niet als een voorman van de planters worden gezien.

Er is natuurlijk geen houden aan: dit is een schoffering van Rhemrev waar ontslag op staat. Albert wordt als een held op het station van Medan uitgezwaaid, terug naar Nederland. Van Kol, Van den Brand en Rhemrev brengen veel aan het licht, maar de bureaus van de autoriteiten, ook die in Den Haag, hebben diepe laden. De echte pionierstijd is voorbij, maar veel verandert er tot aan de Tweede Wereldoorlog niet op Oost-Sumatra.¹⁵

Albert Eliza Derkinderen overlijdt op 30 december 1903 in Den Haag, vijfenveertig jaar oud.

10 Berg, L.W.C. van den. 'Levensbericht van Mr. T.H. Derkinderen.' *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*. Leiden: E.J. Brill, 1899, 158-209.

11 *Java-Bode* (10 augustus 1893). *De Sumatra post* (12 september 1900).

12 Veel details in dit proefschrift: Dharmowijono, W. *Van koelies, klontongs en kapiteins: het beeld van de Chinezen in Indisch-Nederlands literair proza, 1880-1950*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Instituut voor Cultuur en Geschiedenis, 2009.

13 Dit als aanvulling op Rewijk, *Captain van Jong Holland*, 245. Zie: Breman, J. 'Een advocaat van kwade zaken. Een hoofdstuk uit de koloniale geschiedenis van Oost-Sumatra.' *De Gids* 155:6 (juni 1992): 476-492. En: 'De rekening vereffend. Hoe het enkele hoofdpersonen in de koeliekwestie aan de Oostkust van Sumatra verder is vergaan.' In: Boomgaard, P., Poeze, H.A., en G. Termorshuizen (red.). *Aangeraakt door Insulinde*. Leiden: Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, 1992, 39-46.

14 'Trouble in Deli.' *The Straits Times* (15 augustus 1903). 'Soesah in Deli.' *De Sumatra Post* (24 augustus 1903). 'Het onderzoek in Deli.' *Bataviaasch Nieuwsblad* (27 augustus 1903).

15 De familie Mulier wordt op 13 september 1910 nog eens heel direct geconfronteerd met de voort-etterende koeliekwestie. Hado Haitisma Mulier (zoon van Pims neef Tjepke Haitisma Mulier, burgemeester van Lochem), assistent op de tabaksonderneming Tandjong Djati in Deli, 28 jaar oud, zet bij een controle van het sorteren van tabaksbladeren een koelie zodanig op zijn nummer dat deze later terugkeert met een mes en hem neersteeft. Hado overlijdt binnen het half uur. *Middelburgsche Courant* (14 oktober 1910). *De Telegraaf* (23 oktober 1910).